

Kvartalsrapport

4. kvartal 2022

Innledning

Selv om det er tegn til bedring i globale verdikjeder er det likevel usikkert hva det neste året bringer for mat- og drikkenæringen i Norge. Både nasjonal og internasjonal statistikk viser redusert press på særlig transport og råvarer, men fortsatt er det stor usikkerhet om utviklingen i energikostnader, hvor lenge krigen i Ukraina vil vare, forbrukernes reaksjon på høyere priser og renter og om den generelle tilstanden i norsk og internasjonal økonomi. Likevel er en ting sikkert: Til tross for at alle må ha mat, er det utfordrende tider i vente for mat- og drikkenæringen i Norge.

Vi har lagt bak oss et år hvor sjokket av krigsutbruddet sendte flere råvarepriser til nye høyder. Lange og komplekse verdikjeder måtte endres over natten. Tilgangen på enkelte innsatsfaktorer ble begrenset samtidig som krigen var en av faktorene som presset energikostnadene til stadig nye høyder. Likevel har man klart å opprettholde en velfungerende forsyningssikkerhet i Norge, og næringen har vist at de evner å omstille seg, dog ikke uten kostnader og vanskeligheter.

Dyrtiden i Norge rammer bredt, og prisene har økt på alt fra drivstoff til dagligvarer. For mat- og drikkenæringen har den brede kostnadsveksten sterkt begrenset det økonomiske handlingsrommet hos ellers sunne bedrifter. Jordbruksoppgjøret medfører kostnadsøkninger på mange sentrale råvarer. Vi har allerede sett hvilke konsekvenser dette har hatt for prisen i dagligvarebutikkene, og effekten er etter alt å dømme ikke fullt tatt ut i markedene ennå.

Handel og samarbeid med omverdenen er et gode, også i krisetider, selv om det gjør at vi merker konsekvensene av hendelser langt borte. Da er det noen tiltak norske politikere kan iverksette – eller snarere *ikke* iverksette – for å hjelpe mat- og drikkenæringen gjennom de neste månedene.

Foto: Hans Fredrik Asbjørnsen

I tiden fremover vil stabilitet og forutsigbarhet være mer avgjørende for bedriftene enn noen gang. Dette er ikke tiden for brå omveltninger i rammevilkår eller uventede endringer i skatte- og avgiftspolitikken. Mat- og drikkenæringen må få anledning og rammevilkår til å håndtere energi- og råvaresituasjonen, slik at nye verdikjeder får satt seg og produksjonskostnadene kommer under kontroll. Dyrtiden har spist opp handlingsrommet til mange bedrifter, særlig sør i landet, og kapasiteten til å håndtere plutselige endringer er begrenset.

Mat- og drikkenæringen er fortsatt Norges største fastlandsindustri når det gjelder både sysselsetting og verdiskaping. Næringen har en avgjørende rolle i å sikre avsetning for norsk jordbruk, og en samfunnskritisk rolle i å sørge for sunn, god og trygg mat på middagsbord over hele landet. Den jobben vil bedriftene gjøre også fremover. Norske myndigheter kan på sin side først og fremst legge til rette for dette ved å sørge for stabile og forutsigbare rammer som tiltrekker seg investeringer og utvikling, ikke ved å endre sentrale forutsetninger for drift i Norge i en håndvending.

Petter Haas Brubakk,
Administrerende direktør

DIGITAL VERSJON

[Her kan du lese den digitale versjonen av Kvartalsrapporten](#)

Konjunkturbildet

Tempoet i mat- og drikkenæringen har, i likhet med resten av den norske økonomien, begynt å påvirkes av effekten av sentralbankens forsøk på å redusere hastigheten gjennom rentehevinger. Produksjonsvolumene i mat- og drikkeindustri og industri totalt sett er nå på et nivå som ikke skiller seg noe særlig fra før-koronatrenden, og det samme gjelder for industriproduksjonen totalt sett (figur 1 og 2). Reduksjonen tilbake til trendvolum reflekterer normalisering vi ser i samfunnet etter tiltakene mot koronapandemien ved at uteliv, reising og grensehandel har tatt seg opp.

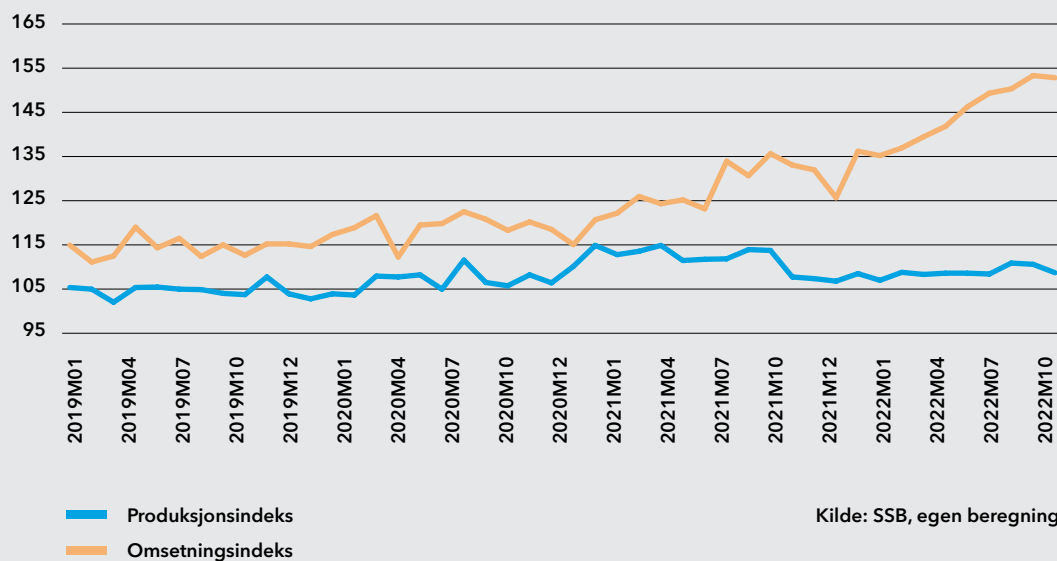
Omsetningsnivået i mat- og drikkenæringen, og industrien totalt sett, har imidlertid fortsatt å øke, selv om økningen viser tegn til å avta noe. Økende omsetningsindeks og stabil eller fallende produksjonsindeks reflekterer at varene fra mat- og drikkenæringen har blitt dyrere. Et lignende bilde finner vi for norske industribedrifter totalt sett. Det er spesielt energiprisene som har gjort produksjonen kostbar i nær sagt alle næringer. Dette skaper en situasjon der vi produserer samme eller mindre volum, samtidig som prisene øker. Kombinasjonen av høyere pris og redusert volum forventes å påvirke lønnsomheten i bedriftene negativt den kommende tiden.

Den vanskelige markedssituasjonen bekreftes i bedriftenes egen opplevelse av markedssituasjonen. I siste utgave av Næringslivets Økonomibarometer (NØB) melder medlemmene i NHO Mat og Drikke om et historisk bunnivå om hvordan de opplever den nåværende markedssituasjonen (figur 3). For bedriftene i NHO samlet sett er markedssituasjonen den svakeste siden 1. kvartal 2021, midt under koronapandemien. Norsk Industri, på den andre siden, skiller seg ut med en positiv opplevelse av markedssituasjonen. Noe av denne forskjellen kan forklares av at mat- og drikkenæringen primært leverer produkter innenlands, mens resten av industrien i større grad er eksportrettet. Også i Norges Banks nyeste rapport [Regionalt nettverk 4/2022](#) er det markant forskjell på hjemmemarkeds- og eksportmarkedsindustri.

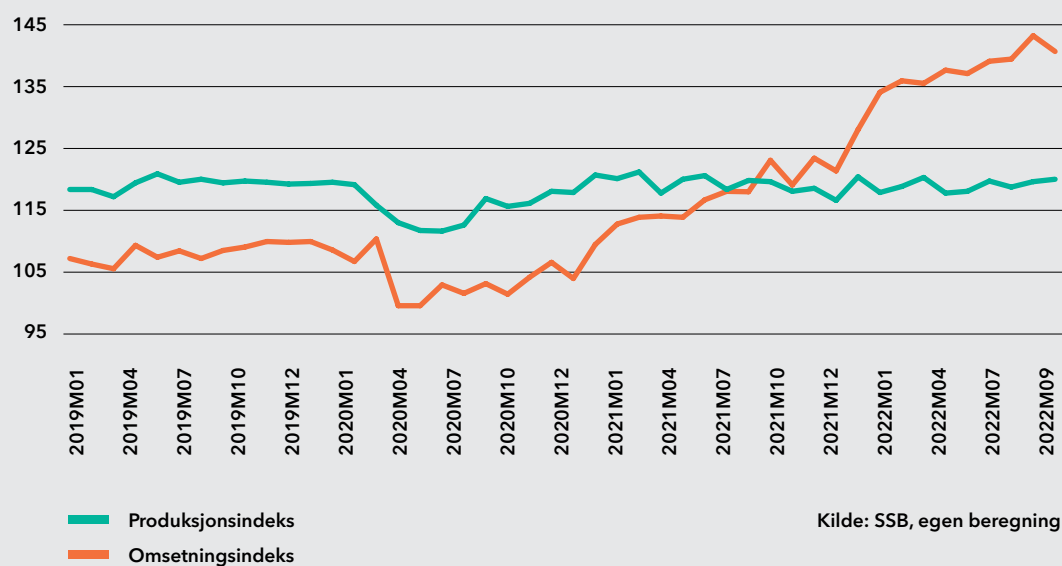
Medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke har også et rekordsvakt syn på markedssituasjonen for de *kom-mende* månedene, mens NHOs medlemmer samlet sett ikke har hatt like svake fremtidsutsikter siden finanskrisen i 2008. Et aspekt i figur 3 det er verdt å merke seg er at NHO Mat og Drikkes medlemmer tok mesteparten av fallet i både markedssituasjon og markedssikter mellom 2. og 3. kvartal, mens NHO til sammen tok mesteparten av fallet mellom 3. og 4. kvartal. Det kan derfor fremstå som at markedssituasjonen og markedssiktene for medlemmene i NHO Mat og Drikke er på vei til å stabilisere seg, om enn på et svært lavt nivå, mens utviklingen for NHO samlet fortsatt er mer usikker.

Mat- og drikkenæringen opplever også en økt usikkerhet omkring rammevilkårene for næringen, og dette har konsekvenser for investeringsviljen i Norge. Innkjøpsprisene oppleves fortsatt som det viktigste hinderet for investering og ekspansjon, men disse har blitt noe nedkjølt den siste tiden (mer om det senere). Viktigheten av forutsigbare rammebetingelser har derimot blitt aktualisert, og halvparten av de spurte bedriftene mener nå at lite forutsigbare rammebetingelser er et stort hinder for investering og ekspansjon for deres bedrift (figur 4). Manglende investeringer kan være starten på en brems på verdiskapingen i mange år fremover, derfor burde dette være en kraftig advarsel til regjeringen om å ikke gjøre brå og forhastede endringer dersom de fortsatt ønsker en robust norsk mat- og drikkenæring.

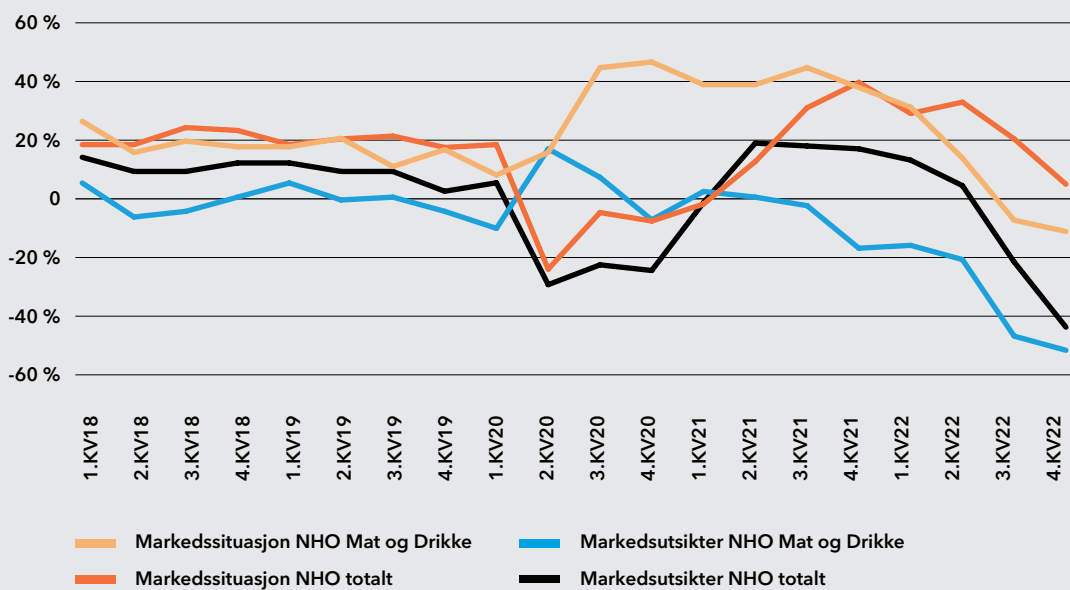
Figur 1: Produksjonsindeks og omsetningsindeks, mat- og drikkenæring. 2015=100.

Figur 2: Produksjonsindeks og omsetningsindeks, industri. 2015=100.

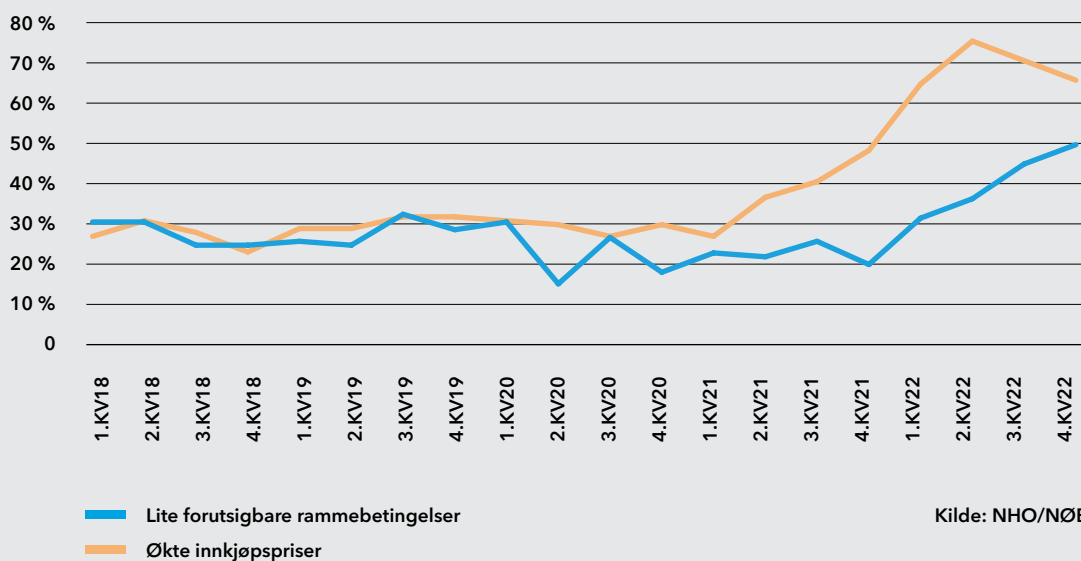

Figur 3: Markedssituasjon og markedsutsikter, nettotall.

Kilde: NHO/NØB

Figur 4: Andel som svarer "stor utfordring/stort hinder for investering/ekspansjon", utvalgte svaralternativer. Medlemsbedrifter i NHO Mat og Drikke.

Kilde: NHO/NØB

Kostnadsbildet

Bedriftene i en rekke sektorer har opplevd til dels dramatiske kostnadsøkninger i 2022, noe som har ført til sterk vekst i produsentprisene i Norge. Mat- og drikkenæringen er intet unntak, og høye råvare-, energi- og transportkostnader har bidratt til en svært høy vekst i produsentprisene (figur 5). Mange av kostnadsdriverne er felles for flere industrigrener, og industrigrener som maskinindustrien, metallvareindustrien og papirindustrien har en lignende eller høyere vekst i produsentprisene enn mat- og drikkenæringen. Det understreker at mye av kostnadsveksten næringen opplever er bredt basert i økonomien.

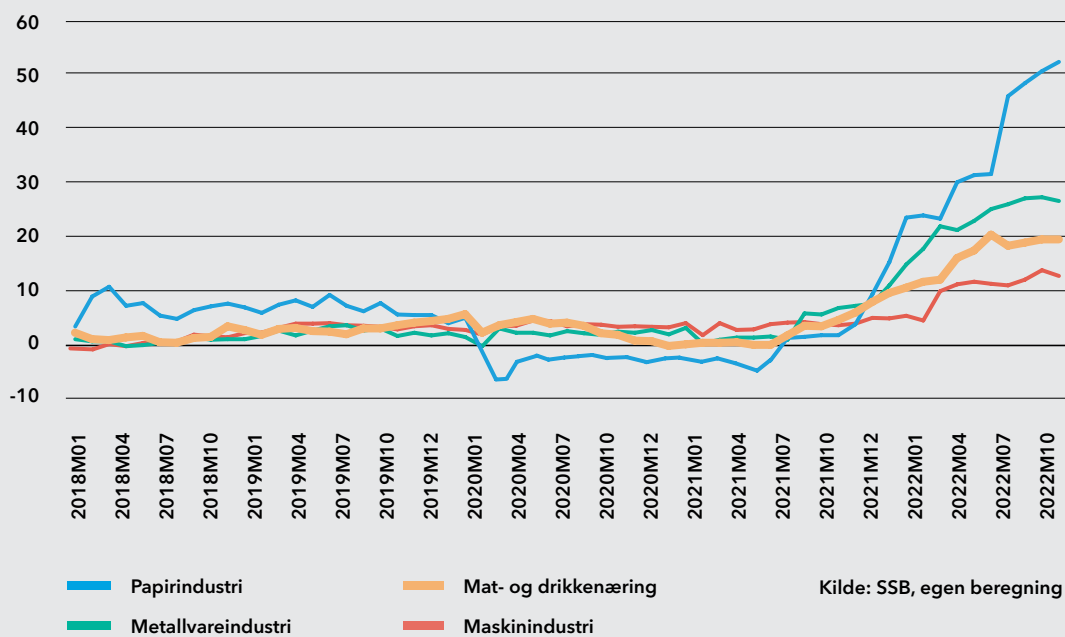
En sentral driver for kostnadsutviklingen for mat- og drikkenæringen, særlig i de tre sørligste strømprisene i Norge, har vært strømprisen. Siden høsten 2021 har strømprisene satt rekord etter rekord, med et foreløpig toppunkt sensommeren 2022 (se figur 6). Denne kostnaden har bedriftene i det store og det hele måttet bære selv. De delene av mat- og drikkenæringen som leverer til dagligvarebutikkene har, på grunn av strukturen i forhandlingene mellom dagligvaregrupperingene og leverandørbedriftene, få muligheter til å ta ut brå kostnadsøkninger i prisen mot kunden. Leverandørene har vanligvis to ”prisvinduer” i året, der de kan forhandle om prisen på sine varer. Mellom disse to vinduene må alle uforutsette kostnader i all hovedsak bæres av produsentene. Den store variasjonen i strømpriser har derfor vært ekstra krevende for en del av disse bedriftene. Selv om også bedriftene i mat- og drikkenæringen jobber systematisk med ENØK-tiltak, er det også mange bransjer, for eksempel kjøttbransjen, som likevel er nødt til å bruke strøm til å varme opp eller kjøle

ned matvarene for å holde dem sunne og trygge, uansett hva strømprisen er i øyeblikket. Prognoser basert på fremtidspriser for strøm (figur 7) i det nordiske markedet indikerer at energikostnadene vil være høye også i 2023 og deler av 2024.

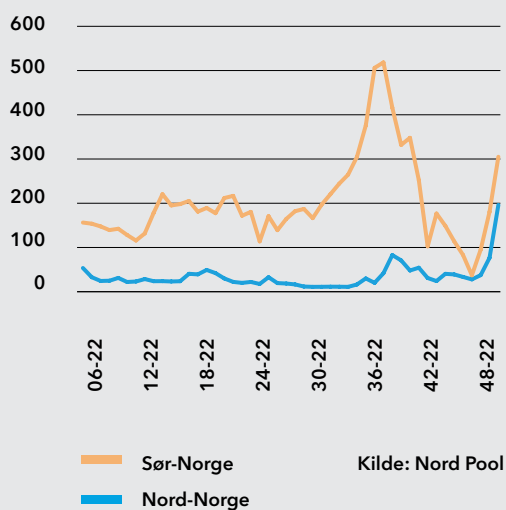
Kostnadsøkningen som beskrevet over har det siste året passert gjennom verdikjeden og ut til forbrukerne. I Statistisk Sentralbyrås oppdatering 9. desember ligger inflasjonen for matvarer og alkoholfrie drikkevarer på 12,6 prosent, justert for avgifter og energi (figur 8). Dette nivået har vært nokså stabilt de siste tre månedene, men ligger et godt stykke over normal prisvekst. En fortsatt forhøyet produsentprisutvikling de siste månedene, kombinert med forhandlingsstrukturen i markedet mot dagligvarekjedene og utilstrekkelig statlig støtte til dekning av ekstraordinære kostnader, gjør det sannsynlig at deler av den siste tidens kostnader vil veltes videre til konsumentene også de kommende månedene.

Norske bedrifter importerer nødvendige innsatsfaktorer til mat- og drikkenæringen fra utlandet, for eksempel råvarer som ikke produseres i Norge. Slike varer har generelt bidratt til økte kostnader det siste året, men importprisen for disse viser tegn til utflating i tredje kvartal. Importprisen for matvarer som vareinnsats har derimot fortsatt å stige, også i tredje kvartal 2022 (figur 9). Sett i sammenheng med verdensmarkedsprisene for råvarer (omtalt under) er det grunn til å tro at denne veksten vil avta innen kort tid, men kostnadene som inntreffer i årets siste måneder vil forplante seg gjennom verdikjeden også den kommende perioden.

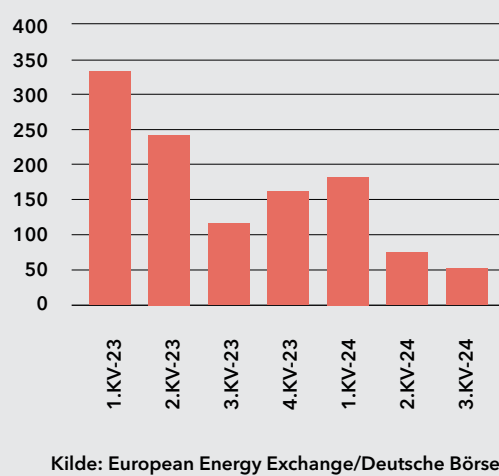
Figur 5: Årsutvikling, produsentpriser, mat- og drikkenæringen og utvalgte industrigrener.

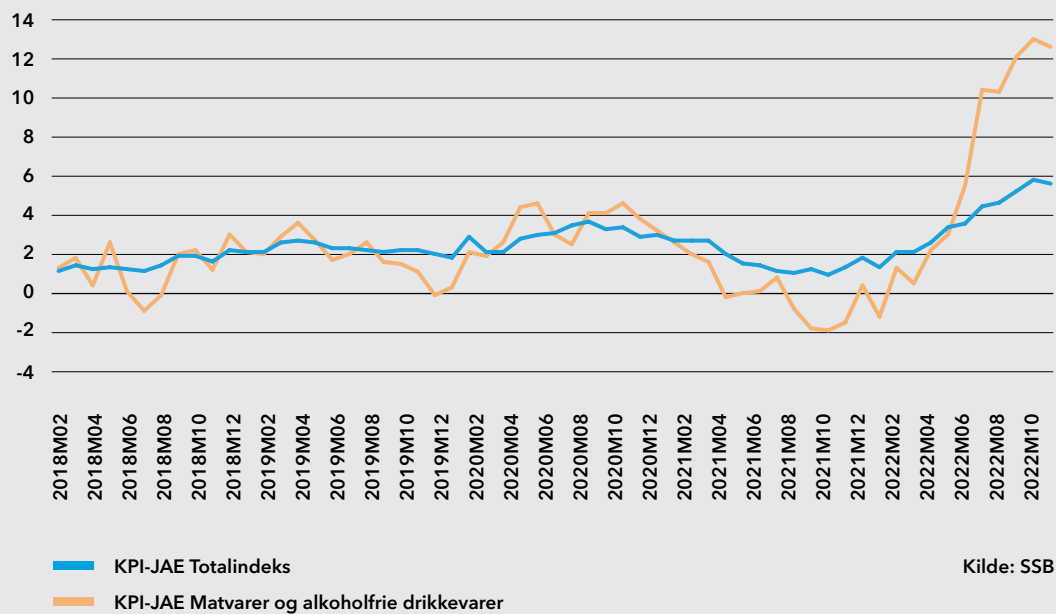
Figur 6: Ukentlig strømpris, Sør-Norge og Nord-Norge. €/MWh.

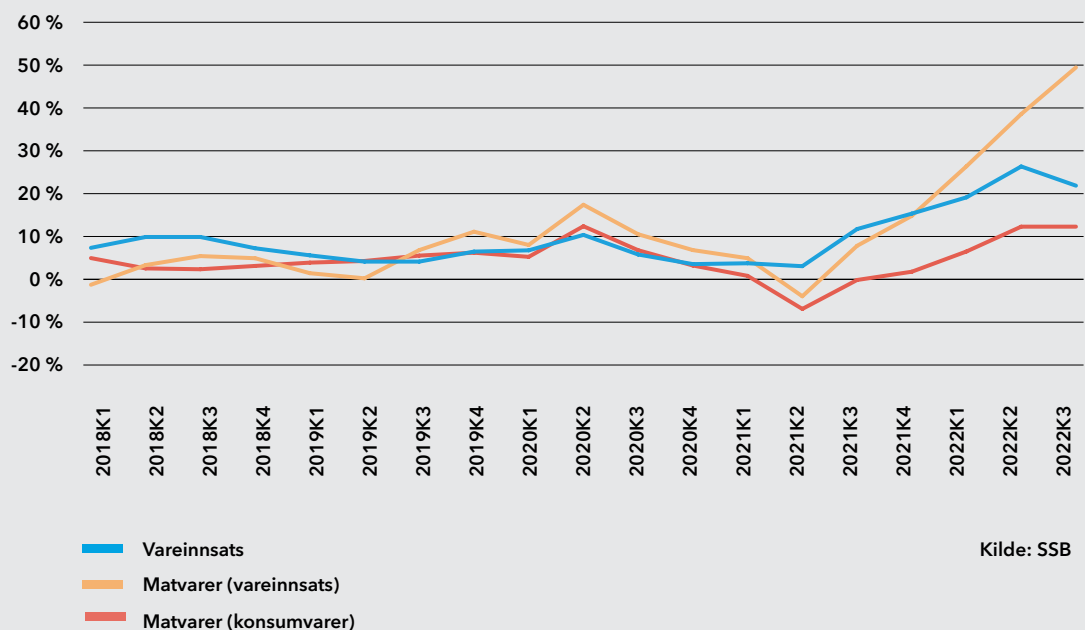
Figur 7: Terminpriser på strøm, nordisk marked, €/MWh. Data pr. 5. des 2022.

Figur 8: Konsumprisindeks justert for avgifter og energi, årsvekst.

Figur 9: Årsutvikling, importprisindeks.

Den internasjonale situasjonen

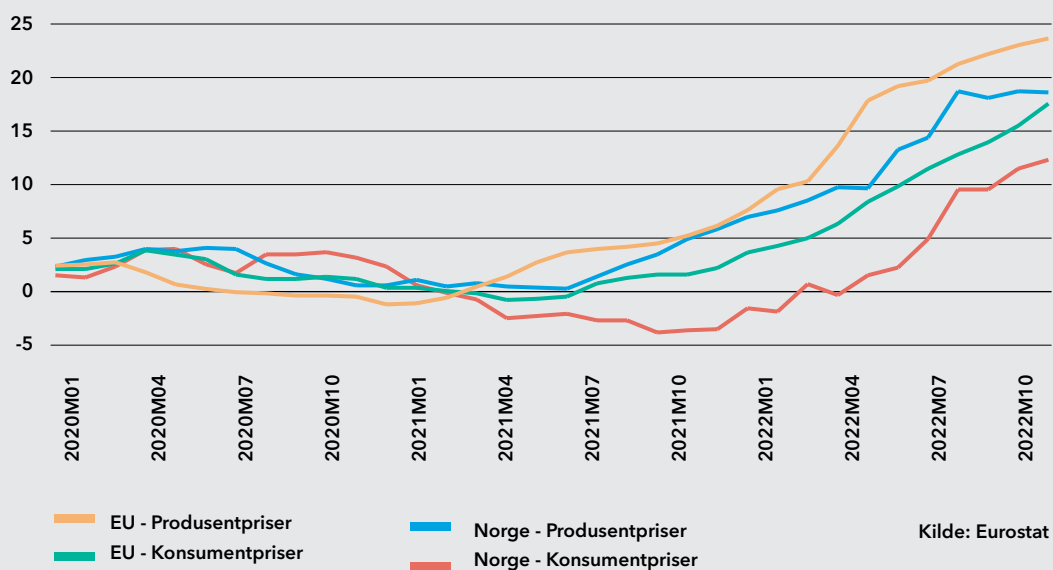
Situasjonen for mat- og drikkenæringen i Europa er til forveksling lik situasjonen i Norge. Produksjons- og omsetningssituasjonen den siste tiden ligner figur 1 og 2 over, med stigende omsetning og flate eller fallende volumer. Utviklingen i Europa er drevet av de samme underliggende faktorene som i Norge, og vi ser en lignende pris- og kostnadsutvikling for mat- og drikkevarer i EU som her hjemme (figur 10). Sammenlignet med EU er konsumprisveksten for matvarer i Norge om lag fem prosentpoeng lavere, med samme differanse for produsentprisene. [FoodDrinkEuropes siste oversikt over kostnader for innsatsfaktorer](#) peker på at transportkostnadene begynner å komme under kontroll, men energi og emballasje er fortsatt viktige kostnadsdrivere i verdikjeden. Figur 11 oppsummerer årsutviklingen i produsentpriser for mat- og drikkenæringen i Europa, samt flere sentrale emballasjeindustrier. Det er spesielt emballasje av papp og papir som trekker kostnadsveksten nå, etter at trebasert emballasje har falt litt tilbake fra rekordhøy prisvekst sommeren 2022.

Som allerede omtalt har det vært dyrt å drive med foredling av matvarer det siste året. Etter at avtalen om korneksport fra Ukraina via Svartehavet kom i stand i sommer, og forsyningskjedene fikk tid til å justere seg, ser vi nå tegn til at råvarekostnadene i verdensmarkedene er tilbake på nivået fra før krigen. FNs Food and Agriculture Organization (FAO) publiserer månedlig en bred råvareprisindeks for matvarer. Nivået på denne indeksen (figur 12) er tilbake til nivåene fra januar 2022, dog med noen forskjeller mellom varegrupper. Selv om det er viktig å huske at prisene i råvaremarkedet fortsatt er høyere enn normalt, er det positivt for mat- og drikkenæringen at de ser ut til å reduseres i retning normal pris de kommende månedene.

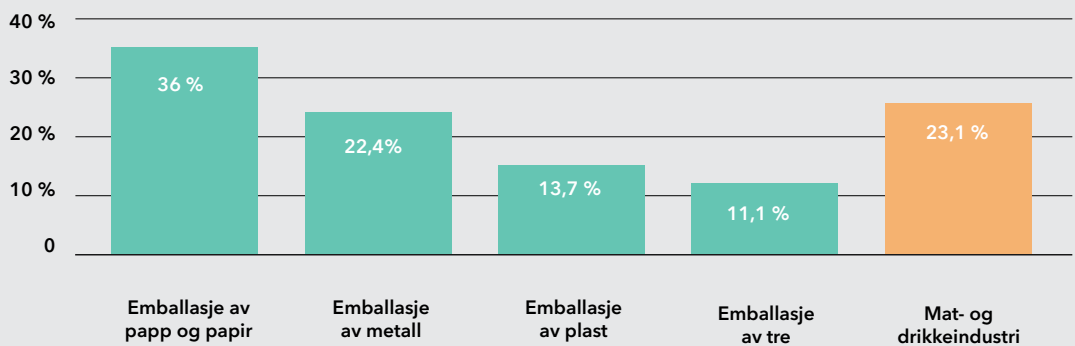
En spesiell gruppe råvarer med stor betydning for den norske mat- og drikkenæringen er råvarene som inngår i ordningen for råvarepriskompensasjon (RÅK-ordningen), særlig meieriprodukter, potetråvare og kjøtt. RÅK-ordningen skal sørge for en rettferdig konkurransesituasjon for norske matindustribedrifter når de bruker norske råvarer som koster mer enn de samme råvarene utenlands. Norsk matindustri får derfor kompensert deler av prisforskjellen mellom norske og utenlandske råvarer når de bruker den dyre, norske råvaren. Størrelsen på denne kompensasjonen settes en gang i året, og baserer seg på en antakelse om hva råvareprisen på verdensmarkedene vil være det kommende året. Hvis den faktiske prisen er lavere enn dette, vil norsk matindustri få for lav kompensasjon for norske råvarepriser, og dermed tape konkurransekraft overfor utenlandske produsenter og grensehandelen.

Landbruks- og matdepartementets første forslag til kompensasjonssatser for 2023 la til grunn verdensmarkedspriser på et svært høyt nivå (se figur 13), men har senere justert disse nedover i tråd med ny informasjon. Samtidig viser tallene at mange verdensmarkedspriser faller i reelle termer, og i flere tilfeller er de allerede under det prisnivået LMD først la til grunn. Det øker risikoen for at norske bedrifter underkompenseres og taper ytterligere konkurransekraft, i en allerede presset økonomisk situasjon. Utviklingen i verdensmarkedsprisene på råvarene i RÅK-ordningen er derfor viktig for norsk mat- og drikkenæring fremover.

Figur 10: Produsent- og konsumentprisutvikling, matvarer, EU og Norge, årsutvikling.

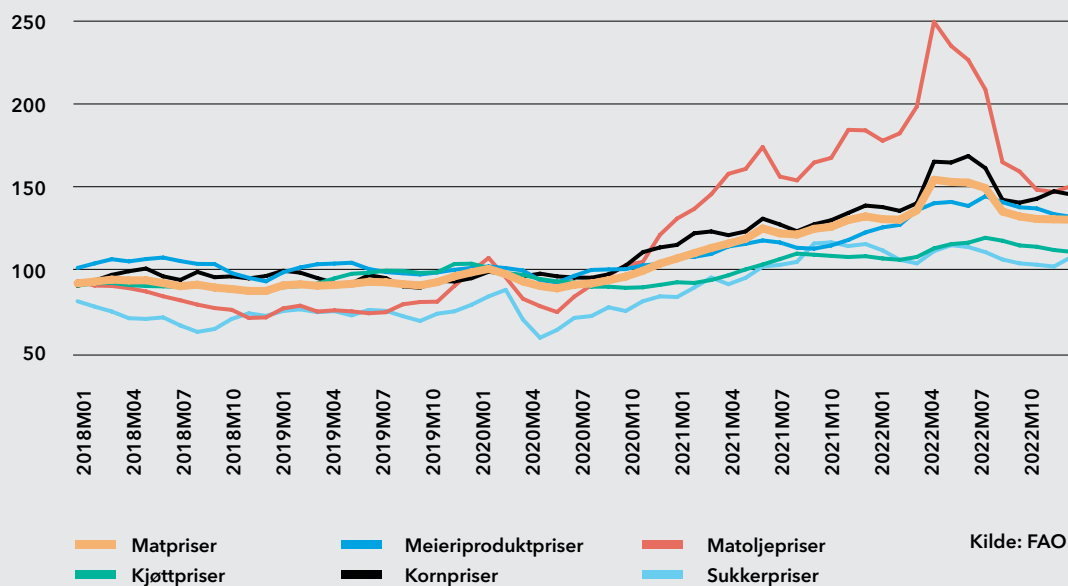

Figur 11: Årsvekst (oktober-oktober) i produsentpriser, mat- og drikkenæring og utvalgte emballasjeindustrier, EU27.

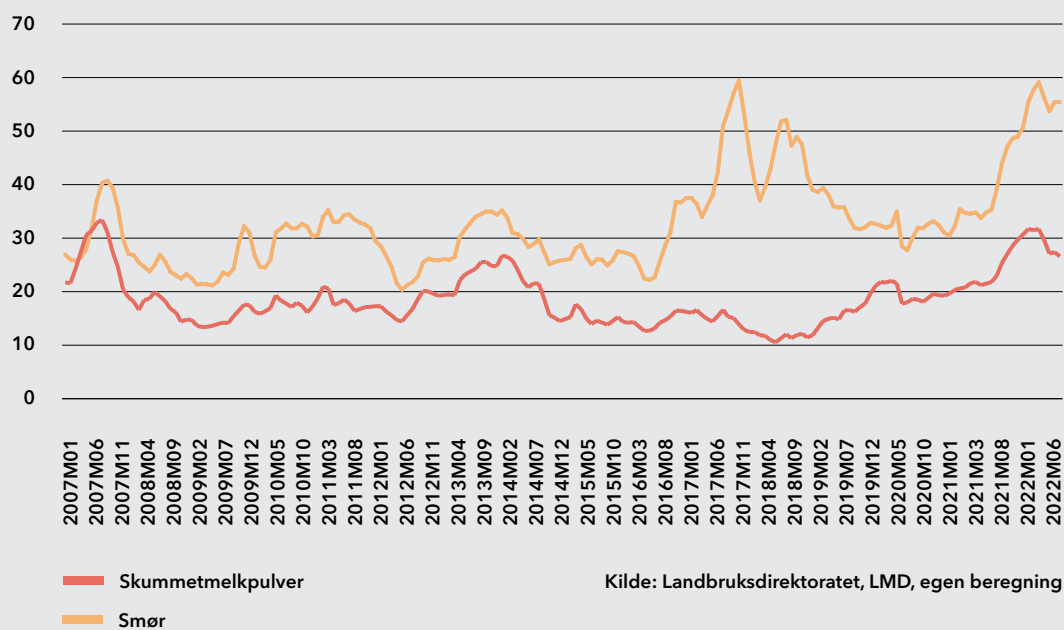

Kilde: Eurostat STS/FDE

Figur 12: FAO Food Price Index, realpriser, 2014-2016=100.

Figur 13: Realpris (KPI deflator), europeiske priser for skummetmelkepulver og smør (kr/kg).

RAPPORT

Kvartalsrapport
4. kvartal 2022

Forsidefoto: Sowa Ooowl/Pexels

BESØKSADRESSE
Næringslivets Hus
Middelthuns gate 27
0368 Oslo

TELEFON
+47 23 08 86 80

E-POST
firmapost@nhomd.no

www.nhomd.no
